

УДК 658.1

Тетяна ВАСИЛИШИН

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ ЇЇ РОЗВИТКУ

Резюме. Здійснено аналіз сучасного стану підприємств машинобудівної галузі на основі даних Державної служби статистики України за 2008-2012 роки. Розглянуто основні фінансові показники діяльності машинобудівних підприємств, а саме: фінансовий результат до оподаткування, частку прибуткових підприємств та підприємств, що зазнали збитку, суму збитку та прибутку, а також рентабельність операційної діяльності, яка є одним із найвагоміших показників оцінювання ефективності функціонування підприємств будь-якої сфери діяльності. Виконано аналіз обсягу та структури виробництва й реалізації продукції даної галузі. Визначено, яке місце займає машинобудування у промисловості країни загалом. Проаналізовано індекси промислової продукції машинобудування за видами діяльності у відсотках до попереднього року. Оцінено зайнятість на досліджених підприємствах за такими показниками: середньорічна кількість працівників, середньомісячна номінальна заробітна плата працівників та відсоток працівників, які змушені працювати у невідповідних умовах праці. Дано оцінку стану основної матеріально-технічної бази виробництва, її моральної та фізичної зношеності, темпам оновлення основних засобів. Визначено основні бар'єри інноваційного розвитку досліджуваної галузі. Здійснено аналіз інвестиційної привабливості машинобудівних підприємств України, динаміки інвестицій в основний капітал. На основі комплексного аналізу виробничо-господарської діяльності вітчизняних підприємств машинобудівної промисловості визначено основні проблеми, що сповільнюють їх розвиток.

Ключові слова: машинобудування, проблеми розвитку, збитковість, обсяг реалізації, знос основних засобів, інноваційна активність, інвестиції.

Tetiana VASYLYSHYN

ANALYSIS OF THE MODERN CONDITION OF MACHINE-BUILDING INDUSTRY OF UKRAINE AND DETERMINATION OF THE MAIN DEVELOPMENT PROBLEMS

Summary. Analysis of the current state of machine-building enterprises was done based on statistics, which got from State Statistics Service of Ukraine, from 2008 by 2012 years. Main financial indicators of activity machine-building enterprises were considered. Namely, the financial result before tax, the share of profitable and loss-making enterprises, the amount of loss and profit, and profitability of operational activity. Profitability of operational activity is one of the most important indicators, which used to measure the efficiency of enterprises of any activity sphere. The analysis of the volume and the structure of production and sales of this industry was done. The place, what occupy machine-building industry in industry of country was identified. In the article, indexes of industrial machine-building products by type of activity in percent of the previous year were analyzed. Employment of researched enterprises was evaluated by the following indicators: the average annual number of employees, the average monthly nominal wages and the percentage of employees, who are forced to work in inappropriate conditions. States of main material-technical base of production, its moral and physical depreciation, the tempo of renewal of fixed assets were evaluated. Basic barriers of innovative development of investigated industry were identified. The analysis of machine-building investment attractiveness of Ukraine and the dynamics of investment in fixed assets were done. The main problems that slow down development of investigated enterprises were identification, based on the full complex analysis of production-economic activities of domestic machine-building industry.

Key words: machine-building industry, development problems, unprofitable, volume of sales, depreciation of fixed assets, innovative activity, investments.

Постановка проблеми. Від ступеня розвитку машинобудівної галузі залежить стійкість та ефективність розвитку інших галузей і економіки України в цілому. Машинобудування є основою технічного переозброєння країни. Проте на даний час українське машинобудування відстає від розвитку галузі багатьох країн світу. На підприємствах машинобудівної промисловості спостерігається низька рентабельність (близько 7%), недостача обігових коштів, відсутність централізованого фінансування, перевищення відсоткових ставок кредитів над рентабельністю виробництва, низька інноваційна активність, несприятливий інвестиційний клімат у державі. Частка збиткових підприємств у машинобудуванні протягом останніх 5 років була понад 30% від загальної кількості підприємств промисловості, що зазнали збитку.

Аналіз останніх досліджень. Серед вагомих наукових досліджень останніх років щодо машинобудівної промисловості можна назвати праці Великого Ю.В., Барташевської Ю.М., Побережного Р.О., Чумаченко М.Г., Колодійчук А.В., Воловець Н.Я., Комаринець С.О., Романишин С.Б., Литвиненко О.Г. [1–7]. Проте багато питань є досі не вирішеними, тому стан

машинобудівної промисловості потребує постійного моніторингу та аналізу з метою пошуку нових шляхів подолання її проблем для забезпечення подальшого розвитку.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу стану та динаміки розвитку, визначення тенденції, проблем та характеристика місця машинобудування в промисловості України.

Виклад основного матеріалу. Машинобудування в розвинених країнах являє собою великий комплекс, який виробляє товари для інших галузей. В економічно розвинених країнах на долю машинобудування припадає 30-50% загального обсягу випуску промислової продукції, що забезпечує технічне переоснащення промисловості кожні 8–10 років. При цьому частка продукції машинобудування у ВВП країн Євросоюзу складає 36–45%, в США – 10%, в Росії – 18%. Частка машинобудівної галузі в українській промисловості перевищує 15%, у ВВП складає близько 12% [2].

Аналізуючи машинобудівну промисловість на основі статистичних даних за 2008–2012 роки Державної служби статистики України [8, 9], розглянемо основні фінансові показники діяльності машинобудівних підприємств.

Таблиця 1

Фінансові результати діяльності підприємств машинобудівної галузі України за 2008–2012 роки

Table 1

Financial results of activity machine-building enterprises of Ukraine in 2008–2012 years

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн.					
Промисловість	20243,2	-4760,7	31579,6	58892,4	20924,6
Машинобудування	704,6	1974,8	7172,8	15081,2	13610,5
Виробництво машин та устаткування	918,8	1403,7	1823,8	2621,9	2244,3
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	224,5	2003	1137,7	2182	1961,3
Виробництво транспортних засобів та устаткування	-438,7	-1431,3	4211,3	10277,3	9404,9
Підприємства, що отримали прибуток, у % до загальної кількості підприємств					
Промисловість	61,1	59,7	59,2	62,6	62
Машинобудування	63,9	60,7	62,4	67,7	66,1
Виробництво машин та устаткування	62,9	58,5	61,8	67,2	65,1
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	66,1	63,9	64,8	69	68,8
Виробництво транспортних засобів та устаткування	59,1	56,9	54,4	65,2	62,4
Сума прибутку, млн. грн.					
Промисловість	70812,5	43697,4	69269,5	107006,8	86402,8
Машинобудування	7412	8359,7	10810,1	18299,9	16311,1
Виробництво машин та устаткування	3062,5	3811,6	3481,7	3738,7	3175,3
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	1787,9	2791,4	1994,5	3362,5	2770,1
Виробництво транспортних засобів та устаткування	2561,6	1756,7	5333,9	11198,7	10365,7
Підприємства, які зазнали збитку, у % до загальної кількості підприємств					
Промисловість	38,9	40,3	40,8	37,4	38
Машинобудування	36,1	39,3	37,6	32,3	33,9
Виробництво машин та устаткування	37,1	41,5	38,2	32,8	34,9
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	33,9	36,1	35,2	31	31,2
Виробництво транспортних засобів та устаткування	40,9	43,1	45,6	34,8	37,6
Сума збитку, млн. грн.					
Промисловість	50569,3	48458,1	37689,9	48114,4	65478,2
Машинобудування	6707,4	6384,9	3637,3	3218,7	2700,6
Виробництво машин та устаткування	2143,7	2407,3	1657,9	1116,8	931
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	1563,4	788,4	856,8	1180,5	808,8
Виробництво транспортних засобів та устаткування	3000,3	3188,6	1122,6	921,4	960,8
Рентабельність операційної діяльності за видами промислової діяльності, %					
Промисловість	4,9	1,8	3,6	4,7	3,3
Машинобудування	2,9	4,7	6,6	8,6	10,2
Виробництво машин та устаткування	2,8	5	4,9	5	5,9
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	5,8	8,9	5,6	7,7	9,5
Виробництво транспортних засобів та устаткування	1,7	1,1	9	11,4	13,5

Після 2008 року, коли спостерігалось найменше значення показника «Фінансовий результат до оподаткування» у розмірі 704,6 млн. грн., прослідковуємо поступове покращення даного показника до 15 081,2 млн. грн. у 2011 році. Фінансовий результат діяльності машинобудівної галузі знизився на 1 470,7 млн. грн. (9,8%) у 2012 році і становив 13 610,5 млн. грн. Спад відбувся в усіх підгалузях машинобудування: виробництво машин та устаткування –

на 377,6 млн. грн., виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування – на 220,7 млн. грн., виробництво транспортних засобів та устаткування – на 872,4 млн. грн.

Рівень прибутковості машинобудівних підприємств показує економічний розвиток промисловості та країни загалом, а також дає можливість оцінити її інноваційний потенціал. Згідно з даними Державної служби статистики України велика частина підприємств машинобудівної промисловості є збитковими. Як бачимо з таблиці 1, порівняно з 2011 роком кількість збиткових підприємств промисловості у 2012 році зросла і становила 38%. По машинобудівних підприємствах цей показник був нижчим на 4,1%, ніж по галузі загалом.

2009 рік був кризовим для промисловості України. Про це свідчать усі показники ефективності діяльності промислових підприємств. Частка підприємств машинобудування, що отримали прибуток, зменшилася з 67,7% у 2011 році до 66,1% у 2012. А саме: виробництво машин та устаткування – з 67,2% до 65,1%, виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування – з 69% до 68,8%. Частка прибуткових підприємств, що займаються виробництвом транспортних засобів та устаткування, зменшилась з 65,2% до 62,4%.

Значну роль у збільшенні кількості збиткових підприємств промисловості зіграло зростання кредиторської та дебіторської заборгованостей. Дані статистики свідчать, що у 2011 році дебіторська заборгованість машинобудівних підприємств зросла на 2870,2 млн. грн, кредиторська – на 8530,8 млн. грн. Свідченням нестабільного фінансового стану підприємств машинобудування є те, що кредиторська заборгованість перевищує дебіторську. Підтвердженням цього факту є збільшення частки збиткових підприємств.

Рентабельність підприємств є одним із найвагоміших показників оцінювання ефективності функціонування підприємств будь-якої сфери діяльності. З метою оцінювання рівня прибутковості підприємств машинобудівної промисловості на рис. 1 представлено динаміку показника рентабельності операційної діяльності підприємств досліджуваної галузі.

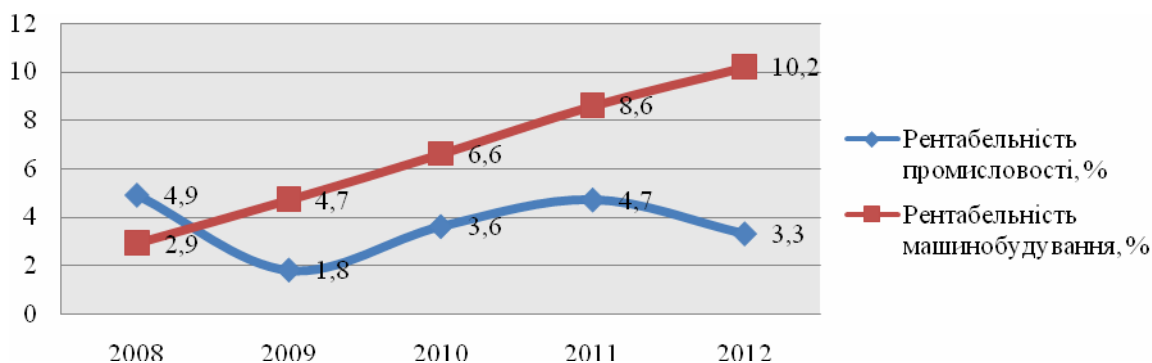

Рисунок 1. Динаміка зміни рентабельності машинобудування України за 2008–2012 роки

Figure 1. Dynamics of change of profitability machine-building enterprises of Ukraine in 2008–2012 years

Аналізуючи рисунок 1, можна сказати, що рівень рентабельності по промислових підприємствах знизився до 3,3%, порівняно з 4,7% у 2011 році та 4,9% – у 2008. Протягом останніх 5 років рентабельність машинобудівних підприємств постійно стабільно зростала. У 2012 році середнє її значення на машинобудівних підприємствах зросло від 8,6% до 10,2%. Зараз машинобудівні підприємства вийшли на найвищий рівень рентабельності за останні 5 років – 10,2%.

Однією з основних причин зниження фінансових показників підприємств даної галузі є зменшення обсягів виробництва і реалізації продукції. Це пов'язано з тим, що підприємства стараються реалізувати вже виготовлену продукцію, що міститься на складах, без нарощування темпів виробництва.

Реалізація виготовленої продукції підприємств машинобудування є однією з найважливіших проблем сучасності. Розглянемо обсяги реалізації продукції машинобудівної галузі (таблиця 2) [10].

Аналіз діяльності машинобудівних підприємств за 2008–2012 роки свідчить про збільшення обсягів реалізації продукції. Проте його частка в структурі промисловості коливається в межах 10,6–12,6%, коли у розвинених країнах цей показник складає 25–45%. Це є негативною тенденцією, що свідчить про занижене значення машинобудівної галузі в економіці країни.

Невідповідність національної продукції вимогам світового ринку є однією з причин зниження обсягів реалізації продукції українських машинобудівних підприємств.

Таблиця 2

Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності

Table 2

Volume of sales industrial products by type of activity

(млн. грн.)

Види діяльності	2008		2009		2010		2011		2012	
	Обсяг реалізованої продукції	% до всієї реалізованої продукції	Обсяг реалізованої продукції	У% до всієї реалізованої продукції	Обсяг реалізованої продукції	У% до всієї реалізованої продукції	Обсяг реалізованої продукції	У% до всієї реалізованої продукції	Обсяг реалізованої продукції	У% до всієї реалізованої продукції
Промисловість	917035,5	100	806550,6	100	1065108,2	100	1329256,3	100	1115224,5	100
Машинобудування	121780,4	13,3	85833,0	10,6	116348,5	10,9	154184,9	11,6	140569,3	12,6
Виробництво машин та устаткування	37271,5	4,1	34245,7	4,2	39778,4	3,7	48313,2	3,6	40644,5	3,6
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	25580,5	2,8	24504,7	3,0	27708,9	2,6	34412,5	2,6	29804,8	2,7
Виробництво транспортних засобів та устаткування	58928,4	6,4	27082,6	3,4	48861,2	4,6	71459,2	5,4	70120,0	6,3

Структура машинобудівної промисловості України протягом останніх 5 років була відносно сталою. Лише у 2009 році виробництво машин та устаткування (39,9%) займало найбільшу частку в обсязі машинобудування, решту років це місце посідало виробництво транспортних засобів та устаткування. У 2012 році його частка складала 49,9%. Найменший відсоток у виробництві електричного, електронного та оптичного устаткування. Ця тенденція спостерігалась і у 2012 році.

Проаналізуємо індекси промислової продукції машинобудування за видами діяльності у відсотках до попереднього року за даними Державної служби статистики України [11]. Протягом 2010–2012 років темпи приросту обсягу продукції машинобудівних підприємств перевищували темпи приросту промисловості. Це пояснюється сприятливою ситуацією на ринку, активною інвестиційною діяльністю, спрямованою на технологічне переоснащення підприємств, а також зниження темпів приросту промисловості в цілому. Хочеться відзначити зростання виробництва транспортних засобів та устаткування.

2009 рік був кризовим для машинобудівної галузі, і не тільки. Обсяг виробництва продукції машинобудівної промисловості скоротився на 44,9% при скороченні обсягу

продукції промисловості на 21,9%. Однак у 2012 році спостерігався спад виробництва промислової продукції на 1,8%, а машинобудівної – на 6%.

На ринку машинобудування у 2009 році відбувся спад виробництва, піднесення у 2010 році, і знову спад у 2011 та 2012 роках. Індекс промислової продукції машинобудування у 2012 році був на рівні 94%, по промисловості загалом цей показник є дещо вищим (98,2%).

Найбільший спад у 2012 році зазнали такі види діяльності: виробництво машин та устаткування для сільського та лісового господарства – на 32,9%, виробництво електророзподільної та контрольної апаратури – на 28,2%, виробництво автомобілів – на 25%, виробництво апаратури для радіо, телебачення та зв'язку – на 23,5%, виробництво автомобілів, причепів та напівпричепів – на 20,2%.

Зростання у порівнянні з 2011 роком спостерігалось лише виробництва інших транспортних засобів – на 3,8%, виробництва залізничного рухомого складу – на 3,5%, виробництва машин та устаткування для металургії – на 2%.

Одночасно зі зниженням обсягу виробництва у машинобудівній промисловості відбувалося скорочення кількості працюючих та підвищення заробітної плати, що залишається нижчою, ніж у середньому по промисловості (табл. 3).

Таблиця 3

Зайнятість машинобудівної галузі України

Table 3

Employment of machine-building industry of Ukraine

<i>Види діяльності</i>	<i>Роки</i>				
	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>грудень 2012</i>
Середньорічна кількість працівників за видами промислової діяльності, тис. осіб					
Промисловість	3188	2851	2842	2800	2694
Машинобудування	687	579	578	588	571
Частка у середньорічній чисельності працівників промисловості, %	21,5%	20,3%	20,3%	21,0%	21,2%
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, грн.					
Промисловість	2017	2117	2580	3120	3500
Машинобудування	1789	1709	2262	2762	3061
Частка від середньомісячної заробітної плати працівників промисловості, %	88,7%	80,7%	87,7%	88,5%	87,5%

Варто наголосити, що частка працівників машинобудування у середньорічній чисельності працівників промисловості – понад 20%, а середньомісячна заробітна плата – 3061 грн. Це становить 87,5% від середньої заробітної плати працюючих у промисловості [10, с.55].

У машинобудівній промисловості спостерігається значний відсоток працівників, які змушені працювати в невідповідних умовах. Кількість працівників, які працюють у мовах, що не відповідають вимогам, на кінець 2011 року – 143,2 тис. чол., що становить 24,8% від облікової чисельності штатних працівників [11].

Одним із основних чинників, що гальмують розвиток міжнародної торгівлі продукцією машинобудівної промисловості, є значна моральна та фізична зношеність основної матеріально-технічної бази виробництва, повільні темпи оновлення основних засобів, неповне завантаження виробничих потужностей.

Рівень матеріало- та енергоємності продукції, ступінь зносу основних виробничих засобів машинобудівних підприємств залишається досить високим, що не дозволяє підвищити конкурентоспроможність продукції та знизити її собівартість.

Для кардинальної зміни ситуації, що склалася у машинобудівній промисловості України, в економіці країни щодо конкурентоспроможності національної продукції все ще практично відсутні передумови для здійснення цих змін.

Простежується тенденція до збільшення вартості основних засобів, що є у наявності машинобудівних підприємств, проте ступінь зношеності цих фондів становить просто недопустимий рівень. Вартість основних засобів машинобудування у 2010 році становила 229 128 тис. грн., що на 19% більше ніж у 2009 році. По промисловості ступінь зносу 2010 року зріс

на 5,4% порівняно із 2008 роком, а по машинобудуванню – на 19%. Основні виробничі фонди зношені на 84,3% по машинобудівних підприємствах і на 63,8 % – в середньому по промисловості, тобто на 20,5% менше [10, с.71-75].

Завдяки інноваційній діяльності в майбутньому можна очікувати приріст обсягу випуску продукції машинобудування та покращення стану даної галузі.

Основними бар'єрами інноваційного розвитку машинобудівних підприємств в Україні є:

- відсутність ефективної інноваційної політики, спрямованої на подолання певних економічних проблем;
- зосередження наявних ресурсів не на найбільш стратегічно вагомим напрямках;
- недосконалий механізм мотивації підприємств до створення та фінансування власних розробок.

Аналіз кількості інноваційноактивних машинобудівних підприємств свідчить, що протягом 2008–2011 рр. їх кількість поступово збільшувалася, що є свідченням інноваційного розвитку галузі, хоча підприємства не отримують належної інноваційної підтримки з боку держави.

У 2011р. інноваційною діяльністю в промисловості займалися 1679 підприємств, або 16,2% загальної кількості обстежених промислових підприємств (у 2010р. – 1462, або 13,8%). Вищою за середню в Україні частка інноваційних підприємств була серед підприємств із виробництва коксу та продуктів нафтопереробки (34,9% підприємств даного виду діяльності), машинобудування (24,5%), а також хімічної та нафтохімічної промисловості (24,0%). У розрізі регіонів – на промислових підприємствах Запорізької, Івано-Франківської, Миколаївської, Одеської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей, міст Києва та Севастополя [14, с.173].

Частка інноваційно активних підприємств у промисловості нижча, аніж у машинобудівній галузі. У 2011 році 24,5% машинобудівних підприємств впроваджували інновації, порівняно із 21,2% у 2008 році. Найбільш активними є підприємства із виготовлення транспортних засобів та устаткування (30,7%).

Наочно тенденція інноваційноактивних підприємств простежується на рис. 2.

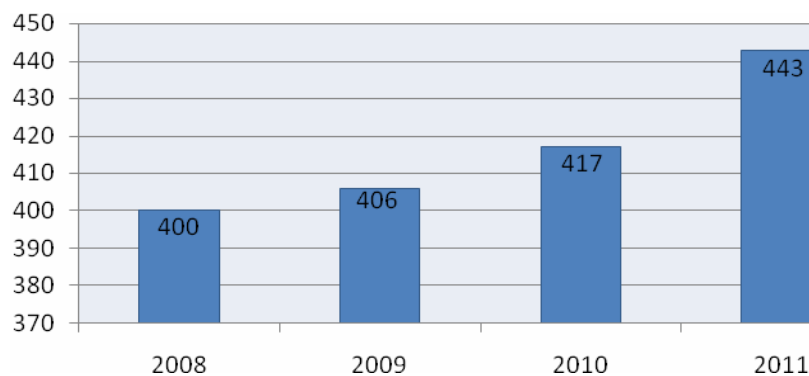

Рисунок 2. Кількість інноваційно активних підприємств машинобудування

Figure 2. Amount of innovation active machine-building enterprises

На сучасному етапі розвитку промисловості велика увага приділяється випуску інноваційної продукції, упровадженню нових технологій та технічному переозброєнню виробництв. Розглянемо, на які саме інновації спрямованні підприємства промисловості загалом і машинобудування як її складової [15, с.166].

По промислових підприємствах спостерігалось застосування нових технологічних процесів 11,5% підприємств та випуск нової продукції 11,4%. У цілому промислові підприємства, що впроваджували інновації, зосередились більше на освоєнні інноваційних процесів та виробництві нової продукції, нової для ринку або лише для самих підприємств. Менша частка підприємств займалася інноваціями маркетингового та організаційного

напрямку. Вивчаючи потреби ринку, можна чітко визначити, чого саме хоче споживач і які його очікування від придбаної продукції. Тому на майбутнє радимо більше зусиль приділяти саме цьому напрямку.

Щодо машинобудування, то тут у 2009–2011рр. основними напрямками інноваційного розвитку були інноваційна продукція (22,4%) та інноваційні процеси (17,2%). У 2011 році 351 підприємство машинобудування реалізувало інноваційну продукцію, з них 169 реалізували її за межі України. За даними статистики у 2010 році 1428 машинобудівних підприємств займалися впровадженням нових технологічних процесів, у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних технологій – 479 підприємств.

Обсяг інноваційних витрат по промисловості у 2010р. становив 8,045 млрд. грн., по машинобудівних – 2,541 млрд. грн., що становить 31,5% загальних інноваційних витрат промисловості. Слід зазначити, що машинобудівними підприємствами на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення було витрачено 39,7% загального обсягу інноваційних витрат. На дослідження і розробки (НДР) витрачено 691 млн. грн., понад 90% яких – на проведення НДР власними силами. На інші зовнішні знання – 34 млн. грн, а також інші види діяльності – 808 млн. грн.

На основі даних [14, с.181] зображено структуру інноваційних витрат машинобудівних підприємств (рис. 3).

Рисунок 3. Інноваційні витрати машинобудівних підприємств за видами інноваційної діяльності

Figure 3. Innovative expenditures of machine-building enterprises by type of innovation activity

Як бачимо, 39,7% усіх інноваційних витрат машинобудівних підприємств складає придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 31,8% – інші інноваційні напрямки та 24,9% – внутрішні науко-дослідні роботи.

Основним стимулом розвитку інноваційної діяльності є наявність фінансових ресурсів. Для того, щоб оцінити, за рахунок яких джерел відбувається фінансування інноваційного розвитку промислових підприємств, використаємо дані Державної служби статистики України за 2010 р. [14, с.203].

Частина коштів, що пішла на інноваційний розвиток машинобудування, у загальному обсязі промисловості складає 32%. Аналізуючи структуру фінансування за джерелами, слід зазначити, що коли у промисловості частина власних коштів становить 59%, то машинобудування фінансується на 92% за рахунок цього джерела. Власні фінансові ресурси машинобудівних підприємств України становлять основу в системі інноваційного розвитку. Цих коштів недостатньо, особливо для виконання глобальних, довготермінових інноваційних проектів.

Машинобудівна промисловість потребує підтримки як держави, так і кредитних установ та різних інвесторів. Високі ставки оподаткування, недоліки та часта зміна законодачої бази тільки погіршують цю ситуацію. Великі ризики вкладень через нестабільну загальну економічну та політичну ситуацію в країні насторожують потенційних закордонних інвесторів.

Коли у промисловість інвестовано 2 411 395,6 тис. грн. зарубіжними інвесторами, то лише 3% усіх цих коштів, а саме 63 786,3 тис. грн. отримали машинобудівні підприємства у 2010 році.

Спостерігається низький рівень впливу місцевої влади на інноваційно-інвестиційну діяльність підприємств, тому що кошти, які виділяються на інноваційну діяльність, з місцевих бюджетів і позабюджетних фондів є мізерними та не впливають на загальний рівень розвитку інноваційної діяльності.

Бюджетні кошти є основним джерелом фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у передових країнах світу, вони лімітуються законодавством.

Для подальшого технологічного розвитку машинобудівних підприємств існують певні перешкоди. Внаслідок світової фінансово-економічної кризи відбулося скорочення платоспроможного попиту українських машинобудівних підприємств на інтелектуальні та науково-технічні рішення. Промислові підприємства неефективно розподіляють наявні фінансові ресурси, що будуть направлені на інноваційний розвиток. Через використання технологій, що не дають змоги виробляти продукцію, яка є новою для ринку або значно вдосконаленою за своїми властивостями, вітчизняна машинобудівна продукція, у порівнянні з іноземними аналогами, є неконкурентною як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Перешкодою для структурної реорганізації машинобудівної промисловості України є значне відставання від науково-технічного розвитку передових країн світу. Це проявляється домінуючим використанням старих технологічних процесів у галузі. В Україні існує невідповідність інтелектуальних та науково-технічних продуктів, які виготовляють вітчизняні підприємства машинобудування, із потребами промисловості країни. Це пояснюється дисбалансом у розвитку різних галузей науки та недостатньою фінансовою підтримкою держави НДДКР.

Необхідно перш за все створити та впровадити ефективний механізм надання пільг машинобудівним підприємствам, що займаються інноваціями. Доступне середньо- та довготермінове кредитування зі знижкою для інноваційно активних підприємств та можливість звільнення від оподаткування на частку прибутку, яка буде направлена підприємством на інновації, дасть змогу підвищити інноваційну активність у машинобудівному комплексі України.

Важливим для розвитку машинобудівної галузі є наявність інвестицій та їх ефективне використання. В табл.4 наведено дані щодо інвестицій в основний капітал машинобудівних підприємств [16, с.31].

Таблиця 4

Інвестиції в основний капітал за видами промислової діяльності

Table 4

Investment in fixed assets by type of industrial activity

Види діяльності	2008		2009		2010		2011	
	сума, млн. грн.	%	сума, млн. грн.	%	сума, млн. грн.	%	сума, млн. грн.	%
Промисловість	76618	100	57658	100	58558	100	86313	100
Машинобудування	6189	8,1	3564	6,2	4400	7,5	5888	6,8
Виробництво машин та устаткування	1786	2,3	1399	2,4	1370	2,3	1953	2,3
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	1924	2,5	1165	2	1471	2,5	1236	1,4
Виробництво транспортних засобів та устаткування	2479	3,3	1000	1,8	1559	2,7	2699	3,1

У 2009 році спостерігається значне зменшення розміру інвестицій в основний капітал. Це пов'язано, насамперед, зі світовою фінансовою кризою, а відсутність підтримки з боку держави та ефективного державного регулювання тільки загострило ситуацію, що склалася. У 2010 році спостерігається незначне відновлення інвестицій в основний капітал, але не по всіх підгалузях. Інвестиційна активність у виробництві машин та устаткування знизилась.

З таблиці 4 бачимо, що темпи зростання обсягів інвестицій в підприємства промисловості в цілому і підприємства машинобудування суттєво відрізняються між собою.

Якщо у 2011 році в промисловість інвестовано 86 313 млн. грн, що на 13% більше коштів, ніж у 2008 році, то у машинобудування – 5 888 млн. грн., що на 5 % менше, ніж у 2008 році. Негативні тенденції має лише виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування із загальним обсягом інвестицій у 2011 році в розмірі 1236 млн. грн., що на 36% менше, ніж у 2008 році. Інвестиційна активність збільшилась на 5% для виробництва машин та устаткування, на 9% – транспортних засобів та устаткування за останніми статистичними даними 2011 року.

Аналіз обсягів інвестицій в основний капітал у розмірі окремих видів діяльності показав, що інвестиції у машинобудівні підприємства становлять дуже малу питому вагу в структурі інвестицій у промислові підприємства загалом. У 2008 році цей показник становив 8,1%, у 2009р. – 6,2%, у 2010 р. – 7,5% та у 2011 році – 6,8%. Робимо висновок, що не зважаючи на непогані темпи розвитку машинобудування, його інвестиційна привабливість є ще досить низька.

Щодо прямих іноземних інвестицій в акціонерний капітал у промислові підприємства України, то їх частка в загальній сумі прямих іноземних інвестицій складає близько 30% протягом останніх 5 років. У структурі прямих іноземних інвестицій промисловості розмір інвестицій у машинобудування становить лише 8%. У 2011 році величина даного показника по промисловості становила 15 238,6 млн. дол., що на 8,5% більше, ніж у минулому році, і на 22,2% більше, ніж у 2008 році, а розмір прямих іноземних інвестицій в машинобудівну промисловість становив 1 226 млн. дол. Темпи росту прямих інвестицій у 2011 році з-за кордону у машинобудування трохи нижчі й становлять 4,7% порівняно з 2010, на 14 % – в порівнянні з 2008 роком. У підсумку після аналізу інвестиційної діяльності зазначимо, що інвестиційна активність за останні 5 років зростає як по промисловості, так і (хоч з дещо нижчими темпами), по машинобудуванню.

На основі здійсненого аналізу, проблемами розвитку машинобудівної промисловості України є:

- нестабільна загальна економічна та політична ситуація в країні;
- значний моральний та фізичний знос наявної матеріально-технічної бази підприємств;
- висока частка збиткових підприємств, низька рентабельність їх діяльності;
- незначна частка (12,6%) машинобудівної продукції в структурі промисловості;
- значний відсоток працівників, які змушені працювати в невідповідних умовах;
- недостатня увага до використання маловідходних, ресурсозберігаючих технологій;
- використання фінансових ресурсів не на власні розробки, а на купівлю вже готових машин, обладнання та програмного забезпечення;
- основним джерелом фінансування інноваційного розвитку є власні кошти підприємств;
- високі ставки оподаткування, недоліки та часта зміна законодачої бази України;
- невідповідність національної продукції вимогам світового ринку, а саме – низька якість, екологічні характеристики;
- низький рівень платоспроможного попиту на внутрішньому ринку;
- високі ставки кредиту та недосконалість коротко- та довготермінового кредитування виробників та споживачів продукції машинобудування;
- високі ризики вкладень, що впливають на зниження інвестиційної привабливості;
- зниження розміру прямих іноземних інвестицій у машинобудівну промисловість;
- слабка маркетингова діяльність на всіх рівнях.

Висновки. Машинобудівна промисловість України на даний час перебуває у складному фінансовому становищі. Відсутність належної державної підтримки галузі, налагоджених внутрішніх ринків збуту, інвестицій в основний капітал машинобудівних підприємств, низькі темпи розроблення, освоєння і випуску нової продукції є одними з причин зростання частки збиткових підприємств з кожним роком.

Наявні такі передумови для розвитку машинобудівної промисловості України: значний інноваційний потенціал, наявна потужна науково-дослідницька база, відносно дешева кваліфікована робоча сила, потрібна ресурсно-сировинна база, порівняно невисока ціна та різноманітний асортимент запропонованої продукції, близькість до європейського ринку та місткого ринку Росії, значний обсяг внутрішнього ринку. Всі ці фактори підтверджують, що вітчизняна машинобудівна промисловість має перспективи подальшого відродження, а, отже, сприятиме розвитку економіки нашої країни.

Conclusions. Currently, machine-building industry of Ukraine is in a difficult financial situation. Some of the reasons of increase part of unprofitable enterprises every year are: lacks of proper government support, non-established domestic markets and minor investments in fixed capital of machine-building enterprises, the slow tempo of development, mastering and production of new products.

Such preconditions are available for the development of machine-building industry of Ukraine: the significant innovation potential, the existing strong scientific-research base, the relatively cheap skilled labor, the needed resource-raw materials, the relatively low price and wide range of offered products, the proximity to the European market and large market of Russia, significant volume of the internal market. All these factors prove that the domestic machine-building industry has perspectives for revival and thus contribute to the development of the economy.

Використана література

1. Великий, Ю.В. Інноваційна діяльність підприємств машинобудівного комплексу [Текст] / Ю. В. Великий // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – Т. 2, №2 – С. 146–149.
2. Барташевська, Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи [Текст] / Ю.М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – №1. – С.19–25.
3. Побережний, Р.О. Основні напрямки розвитку підприємств машинобудування [Текст] / Р.О. Побережний // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2012. – №13. – С.90–100.
4. Литвиненко, О.Г. Проблеми сучасних підприємств машинобудівного комплексу в умовах кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_2/19.pdf.
5. Романишин, С.Б. Аналіз стану та тенденцій розвитку машинобудівної галузі [Текст] / С.Б. Романишин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.6. – С.131–138.
6. Комаринець, С.О. Аналіз галузі машинобудування в національній економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_5/231_Kom.pdf.
7. Воловець, Н.Я. Логістичні стратегічні рішення машинобудівних підприємств в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2010_669/02.pdf.
8. Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності // Веб-сторінка Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
9. Рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств за видами промислової діяльності // Веб-сторінка Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
10. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2010-2012 роках // Веб-сторінка Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
11. Індекси промислової продукції за видами діяльності // Веб-сторінка Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
12. Статистичний збірник «Промисловість України у 2007-2010 роках». [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України; за ред. Л.М. Овденко. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
13. Кількість, робочий час та оплата праці найманих працівників // Веб-сторінка Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
14. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні». [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України; за ред. І.В. Калачова. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
15. Статистичний збірник «Україна у цифрах». [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України; за ред. О.Г.Осауленка. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
16. Статистичний збірник «Капітальні інвестиції в Україні» у 2007-2011 роках [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України; за ред. М.М. Собко. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.